

การจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม กรณีศึกษา: กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนป้อม หมู่ที่ 1 ตำบลเค็ง
อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

Methods of weaving Krajoood mats in traditional pattern. Case Study: Group of Krajoood
Products in Kuanpom community, House Group 1, Kreang Subdistrict, Cha-uat District,
Nakhon Si Thammarat Province, Thailand.

พีรพงศ์ ภิรมย์รักษ์*, เดโซ แชน้ำแก้ว†, เมธิรา ไกรนที ‡
และพงศ์ประสิทธิ์ อ่อนจันทร์§

Received April 1, 2020; Revised April 26, 2020; Accepted May 25, 2020

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ (1) เพื่อศึกษาวิธีการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม (2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาเกี่ยวกับการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม และ (3) เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 16 คน คือ สมาชิกกลุ่มที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม จำนวน 10 คน และผู้ที่ส่งเสริมกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนป้อม จำนวน 6 คน ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล นักพัฒนาชุมชน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร กำนัน ราษฎรชาวบ้าน และตัวแทนจำหน่าย เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม นำเสนอด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า (1) วิธีการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมพบว่าการกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม ตั้งแต่การตัดกระจูด ตากกระจูด และทาบกระจูดให้เรียบ สานลายดั้งเดิม ได้แก่ ลายขัด ลายสอง ลายสาม และการตกแต่งและเก็บรักษาโดยการเก็บริม เก็บในที่แห้ง และไม่เปียกชื้น (2) สภาพปัญหาเกี่ยวกับการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมพบว่า ปัญหาด้านเส้นใยที่เปราะหักได้ง่าย ไม่มีความเหนียวและไม่คงทน ปัญหาด้านโรคครา มีตำหนิ หรือเกิดคราบสกปรก ปัญหาด้านวัตถุดิบ เนื่องจากไฟไหม้ป่าพรุ ทำให้กระจูดเสียหาย และปัญหาด้านการผลิตเนื่องจากผู้คนไม่ค่อยนิยมทำให้ผลตอบแทนไม่คุ้มค่า และ (3) แนวทางแก้ปัญหาการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมพบว่า แนวทางแก้ปัญหาด้านเส้นใยโดยนำกระจูดไปคลุกโคลนเพื่อเพิ่มความเหนียว การแก้ปัญหาโรคคราโดยการเก็บในที่แห้ง ไม่เปียกชื้นและตากแดด การแก้ปัญหาด้านวัตถุดิบโดยเน้นทำระบบป้องกันไฟไหม้ป่าพรุและดูแลพื้นที่ป่าพรุร่วมกัน การแก้ปัญหาวัตถุดิบเน้นการผลิตภายใต้ภูมิปัญญาและส่งเสริมการขาย

คำสำคัญ: การจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม, กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนป้อม

ABSTRACT

The purposes of this research were to: (1) Methods of weaving Krajoood mats in traditional pattern. (2) Problems of weaving Krajoood mats in traditional pattern. (3) Solution of weaving Krajoood mats in traditional pattern. For qualitative research, the target groups were 16 key from the members of group that wicker traditional pattern were 10 key and promoter of group of krajoood products in kuanpom community were 6 key, Including the president of the sub-district administration organization, community developer, agricultural academicians, Headman of house group, Folk philosopher and businessman of community. The data were collected by using interviews, participant observation and non- participant observation. The data were analyzed

* นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

† อาจารย์สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

‡ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

§ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

by using descriptive analysis. The findings revealed as follows: (1) Methods of weaving Krajoood mats in traditional pattern; The traditional production process, from cutting the Krajoood, taking the Krajoood to sun and covering the Krajoood to be flat. Traditional weaving includes pattern 1 to 1, pattern 2 to 2 and pattern 3 to 3. Finishing and storage by neatly trim, keep in dry and not damp. (2) Problems of weaving Krajoood mats in traditional pattern; fragile fiber problems, easily broken, No toughness and not durable. Mold problems, defects or stains. Raw material problems due to swamp fires in damage to Krajoood. Production problems, because people are not popular, resulting in not worth the return. (3) Solution of weaving Krajoood mats in traditional pattern; Solutions for fiber problems by using Krajoood to muddy mud to increase toughness, Solution of mildew problems by keeping in a dry, not wet and sun-dried area, Solution of raw material problems by focusing on peat fire prevention systems and taking care of swampy areas together, Solution of raw material problems focusing on production under wisdom and product promotion.

Keywords: Methods of weaving Krajoood mats in traditional pattern, Group of Krajoood Products in Kuanpom community

บทนำ

ลายจักสานดั้งเดิมเป็นสิ่งควบคู่กับการจักสานที่มีมาแต่โบราณกาล เป็นงานศิลปะ และหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีมาช้านาน และผลิตกันทุกภาคของประเทศ จากอดีตมาถึงปัจจุบันจะเห็นว่ารูปแบบและลวดลายของการจักสานที่สร้างขึ้นโดยชนชาติต่าง ๆ จะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งลวดลายในการสานจะมีจำกัดอยู่ไม่มากนัก และความจำกัดของลวดลายนี้ทำให้รูปทรงของการจักสานมีลักษณะที่ใกล้เคียงกันไปด้วย (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2532) โดยเฉพาะเครื่องจักสานจากระจูดซึ่งมีลวดลายดั้งเดิมที่เกิดขึ้นถือเป็นภูมิปัญญาหัตถกรรมที่ทำกันในยามว่าง โดยชาวบ้านทางภาคใต้ใช้ระจูดในการสานเสื่อ และสิ่งของอื่น ๆ กรรมวิธีสานเสื่อระจูดนั้นจะแตกต่างจากการสานเสื่อทั่วไป คือ จะนำต้นระจูดมาคลุกดินขาวก่อนตากแดดให้แห้งแล้วจึงทุบต้นระจูดให้แบนเพื่อให้ความนิ่ม นิยมนำมาสานเป็นเสื่อปูรองนั่งที่เรียกกันว่า “เสื่อระจูด” หรือ “สาตจูด” โดยการสานเสื่อระจูดโดยทั่วไปนิยมสานลวดลายมาตรฐาน คือ ลายขัดสอง หรือลายขัดสาม เป็นต้น (ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ, 2563)

สำหรับผลิตภัณฑ์การจักสานเสื่อระจูดลายดั้งเดิมเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่นับวันอาจหายาก เนื่องจากความเจริญของโลกปัจจุบันส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของหมู่บ้านที่อาศัยแรงงานคน และฝีมือต้องผันแปรไป ตามสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน แต่มีแหล่งผลิตที่สำคัญ และเป็นแหล่งของวัตถุดิบด้วยอยู่ที่ตำบลเค็ง อำเภอยะเอนก จังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถศึกษาข้อมูลเบื้องต้นตั้งแต่ขั้นต่อของกระบวนการการผลิตจนสำเร็จเป็นผลิตภัณฑ์ และแยกชนิดของรูปแบบ ลวดลายดั้งเดิมผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ให้ง่าย สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาเพื่อนำมาเป็นฐานในการพัฒนาลวดลายดั้งเดิม และพัฒนารูปแบบให้สอดคล้องกับบริบทสังคม และเป็นการสืบสานศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กับวิถีชีวิตของชาวตำบลเค็ง อำเภอยะเอนก จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ผลิตภัณฑ์จักสานเสื่อจากระจูดลายดั้งเดิม หรือเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้าน ซึ่งสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งชาวบ้านนำระจูดมาจักสานเป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น กระเป่า หมวก และตะกร้า โดยเฉพาะเสื่อที่มีความโดดเด่น และเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้น (จรีรัตน์ บัวแก้ว และสมบูรณ์ ณะสุข, 2540; จิราพร มะโนวัง, ชญานิน วังตาล และอภิเดช นิคม, 2561)

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจเรื่อง การจักสานเสื่อระจูดลายดั้งเดิม กรณีศึกษา กลุ่มผลิตภัณฑ์ระจูดบ้านควนป้อม หมู่ที่ 1 ตำบลเค็ง อำเภอยะเอนก จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อเป็นการเสริมสร้างอาชีพให้มั่นคง และมีรายได้ที่คงที่ที่มีการจักสานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพื่อเศรษฐกิจในปัจจุบัน และสามารถนำภูมิปัญญาเหล่านั้นของคนสมัยก่อนมาต่อยอดเป็นการจักสานเสื่อ และมีเทคนิควิธีการจักสานเพื่อที่จะศึกษาเรียนรู้ในการจักสานเสื่อระจูดให้กับผู้ที่สนใจ ตลอดจนศึกษาวิธีการ สภาพปัญหา และแนวทางส่งเสริมการจักสานเสื่อระจูดลายดั้งเดิมเพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชนเพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อชุมชนได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการจักสานเสื่อระจูดลายดั้งเดิม กรณีศึกษา: กลุ่มผลิตภัณฑ์ระจูดบ้านควนป้อม หมู่ที่ 1 ตำบลเค็ง อำเภอยะเอนก จังหวัดนครศรีธรรมราชลายดั้งเดิม
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาเกี่ยวกับการจักสานเสื่อระจูดลายดั้งเดิม กรณีศึกษา: กลุ่มผลิตภัณฑ์ระจูดบ้านควนป้อม หมู่ที่ 1 ตำบลเค็ง อำเภอยะเอนก จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. เพื่อศึกษาแนวทางแก้ปัญหาการจักสานเสื่อระจูดลายดั้งเดิม กรณีศึกษา: กลุ่มผลิตภัณฑ์ระจูดบ้านควนป้อม หมู่ที่ 1 ตำบลเค็ง อำเภอยะเอนก จังหวัดนครศรีธรรมราช

แนวคิด ทฤษฎี และกรอบแนวคิด

จากการศึกษาวิธีการจักสานเสื่อระจูดลายดั้งเดิมตามแนวคิดของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรม (2525) และเรวัต สุขสิกาญจน์ (2554) ที่กล่าวว่า การสานเสื่อระจูด มีวิธีการและกระบวนการ ดังนี้

1. การเตรียมและกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม คือ การตัด และคัดขนาด จากนั้นนำระจูดไปตาก ใช้วิธีตั้งมัดระจูดในแนวตั้ง ใช้เวลา 2-3 วัน แล้วนำไปรีดให้แบนเรียบก่อนนำไปสาน
2. การจักสานเสื่อระจูดลายดั้งเดิม มีวิธีการสานทั้ง 3 ลาย ได้แก่ ลายขัด ลายสอง ลายสาม เป็นลายที่สืบทอดกันมา
3. การตกแต่งและเก็บรักษาเสื่อระจูด เป็นการตัดหนดและม้วนเก็บไว้ในที่อากาศถ่ายเทสะดวก ไม่ควรให้โดนความชื้น โดนฝน หรือโดนน้ำค้างเพื่อไม่ให้เสื่อระจูดลายได้รับความเสียหาย หรือเกิดการชำรุดในขณะที่สภาพปัญหาเกี่ยวกับการจักสานเสื่อระจูดลายดั้งเดิมตามแนวคิดของแก้วทอง

สอนสังข์ (2546 : 12), วุฒิพงษ์ โรจน์เชษมศรี (2551 : 98), นพจักร หนูน้อย และเชษฐ์ สุขกำเนิด (2562) และวิทยาการ

เชียงใหม่ (2547 : 26) ที่สรุปได้ว่า มีสภาพปัญหาเกี่ยวกับการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม ดังนี้

1. สภาพปัญหาเกี่ยวกับด้านเส้นใย เพราะหากไม่นำกระจูดไปคลุกโคลนจะทำให้แห้งกรอบ และเมื่อนำไปรีดจะทำให้กระจูดแตก ไม่สามารถจักสานให้เป็นเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมได้

2. สภาพปัญหาเกี่ยวกับโรคครา หากโดนโดนน้ำ หรือความชื้นจะทำให้มีเชื้อราขึ้นเป็นจุด หรือเป็นดวงบนเสื่อกระจูดจึงทำให้ผลิตภัณท์จำหน่ายไม่ได้

3. สภาพปัญหาเกี่ยวกับด้านวัตถุดิบ หรือกระจูดที่นำมาจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมถูกไฟป่าไหม้จนเกิดความเสียหาย ซึ่งส่งผลกระทบต่อวัตถุดิบหลักอย่างกระจูดที่จะนำมาจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมได้

4. สภาพปัญหาเกี่ยวกับการผลิตเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม เพราะไม่มีความรู้ด้านช่องทางในการจัดจำหน่ายสินค้า และปัจจุบันผู้นิยมซื้อเสื่อกระจูดที่มีลวดลายทันสมัยมากกว่า ประกอบกับไม่มีผู้สืบทอด หรือผู้ที่ทำการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมที่ลดน้อยลงด้วย

สำหรับแนวทางแก้ปัญหาการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม ดังที่สุรัชย์ มัจฉาชีพ (2538 : 77), (2552), ชลดา แสงมณีศิริ สาธิตกิจ, นิรัช สุตสังข์ (2548 : 7), เรวัต สุขสิกาญจน์ (2554) และแก้วมณี

อุทริรัมย์, สายฝน อุไร, อุดมพงศ์ เกศศรีพงษ์ศา (2562) สรุปได้ว่า มีแนวทางแก้ปัญหาการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม ดังนี้

1. แนวทางแก้ปัญหาด้านเส้นใยกระจูด โดยนำกระจูดที่ตัดมาไปชุบโคลนสีขาวจากท้องถิ่น

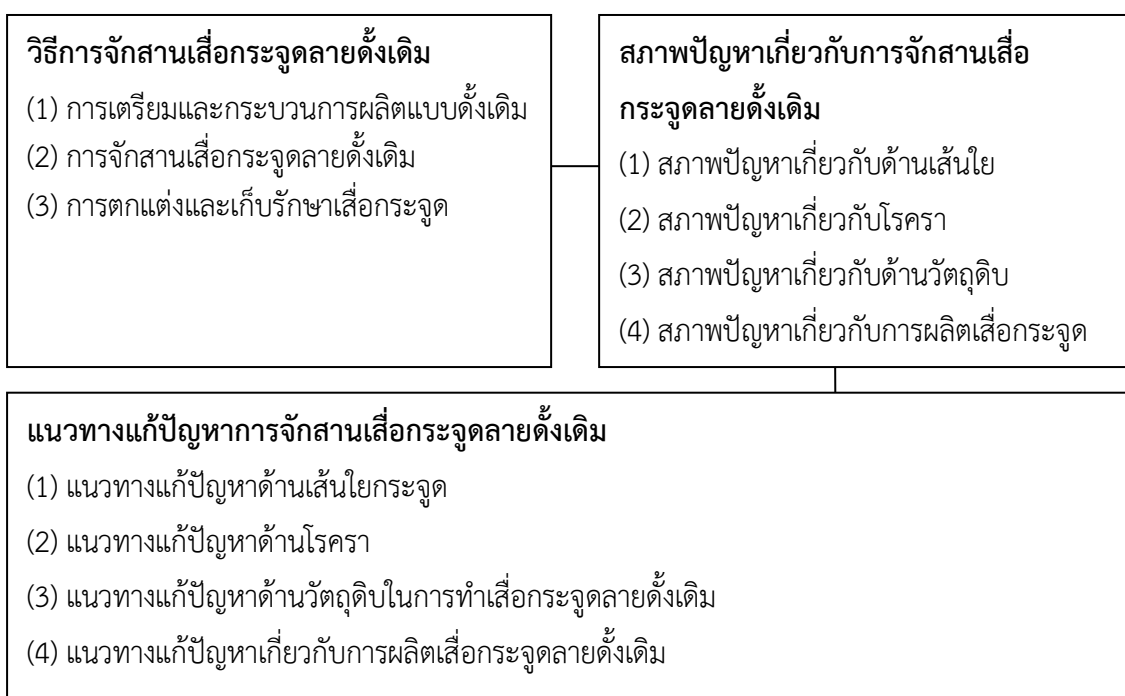
จะช่วยให้กระจูดเหนียว และไม่กรอบเพื่อเพิ่มความเหนียวให้กับเส้นใย

2. แนวทางแก้ปัญหาด้านโรคครา เมื่อสานเป็นเสื่อแล้วไม่ควรเก็บในที่ชื้นและเปียกชื้น เพราะจะทำให้เกิดเชื้อรา แต่หากหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็ควรนำมาทำความสะอาดและตากแดดให้แห้งสนิทที่จะสามารถใช้งานได้เหมือนเดิม

3. แนวทางแก้ปัญหาด้านวัตถุดิบในการทำเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม อาจจะมีการทำระบบป้องกันไฟไหม้ป่าพรุ การไม่เผาทำลายป่าพรุ และร่วมกันดูแลป่าพรุ ซึ่งเป็นแหล่งวัตถุดิบสำคัญ คือ กระจูด

4. แนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับการผลิตเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม ต้องเพิ่มช่องทางในการจำหน่าย หรือกลุ่มมีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัล โดยใช้ช่องทางแห่งยุคสมัย 4.0 เช่น ไลน์ เฟสบุ๊ค เพื่อกระตุ้นการรับรู้และการเข้าถึงของผู้บริโภคให้มากขึ้นได้

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม กรณีศึกษา: กลุ่มผลิตภัณท์กระจูดบ้านควนป้อม หมู่ที่ 1 ตำบลเคอิ่ง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนป้อมที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมมาไม่ต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 10 คน และผู้ที่ส่งเสริมกลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนป้อม จำนวน 6 คน ได้แก่ นายกองค้ำการบริหารส่วนตำบล นักพัฒนาชุมชน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร กำนัน ปราชญ์ชาวบ้าน และตัวแทนจำหน่าย รวมทั้งสิ้น 16 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ (1) แบบสัมภาษณ์ เป็นแนวคำถามที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลให้ตรงประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย ประกอบด้วยวิธีการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม สภาพปัญหาเกี่ยวกับการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม และแนวทางการแก้ปัญหาการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม (2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นการสังเกตที่ผู้สัมภาษณ์เข้าไปทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มที่ศึกษา เช่น การเข้าไปเรียนรู้วิธีการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมกับกลุ่มที่ศึกษา และขณะเดียวกันก็สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการสังเกตที่ผู้วิจัยเฝ้าสังเกตอยู่ภายนอกไม่เข้าไปร่วมในกิจกรรมบางกิจกรรม และใช้เครื่องบันทึกภาพ เป็นการใช้กล้องถ่ายรูปจากโทรศัพท์มือถือ ถ่ายแบบภาพนิ่ง เพื่อถ่ายรูปแบบประกอบในการวิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการไปสำรวจพื้นที่ในชุมชนเพื่อศึกษาข้อมูลชุมชน หลังจากนั้นก็ไปสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม พร้อมกับสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มที่ศึกษาเพื่อให้เกิดการสนทนากลุ่ม เช่น การแนะนำตัวเบื้องต้น เพื่อนำไปสู่การสอบถามข้อมูลที่เป็นกันเองมากขึ้น จากนั้นจึงประสานงานกับกลุ่มผลิตภัณฑ์การจักสานเสื่อกระจูดบ้านควนป้อม เพื่อจะได้สอบถาม และเก็บข้อมูลกับกลุ่มที่ผู้วิจัยศึกษาเกี่ยวกับวิธีการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม สภาพปัญหา และแนวทางการแก้ปัญหาการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม และถ่ายภาพประกอบ หากรายละเอียดข้อใดไม่ครบถ้วนก็ไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการถอดความในลักษณะการจดบันทึกข้อมูลจากคำสัมภาษณ์ที่ชัดเจนมาเรียบเรียง นำข้อมูลมาวิเคราะห์ และนำเสนอเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

1. วิธีการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม กรณีศึกษา: กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนป้อม หมู่ที่ 1 ตำบลเคร็ง อำเภอยะเอนก จังหวัดนครศรีธรรมราช

1) กระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม ได้แก่ เริ่มจากการตัดกระจูดเลือกต้นกระจูดที่ไม่แก่จัด ไม่อ่อนเกินไป เลือกลำต้นที่ยาว ใช้วิธีรวบปลายหลายเส้นทำให้แน่นแล้วกระตุก หรือกระชากแรง ๆ คัดขนาด ใช้วิธีหีบปลายส่วนที่ยื่นล้ำเหนือต้นอื่นให้ติงออกไป หลังจากนั้นก็นำไปตากโดยการมัดกระจูดในแนวคิงกางออกเป็นฐานหรือวางเรียงกระจูดให้กระจายไปบนพื้นดินที่มีหญ้าขึ้นแบบเรียบ ๆ ถ้าแดดจัดใช้เวลาเพียง 2-3 วัน เสร็จแล้วก็นำไปรีดให้แบนเรียบ นำไปล้างเอาดินโคลนออกให้หมด ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมคนหนึ่ง ดังนี้ “เตรียมกระจูดเพื่อใช้สาน จะต้องเตรียมถอนต้นกระจูด คัดขนาด นำไปคลุกดินโคลน นำไปผึ่งแดดใช้วิธีมัดกระจูดในแนวคิง หรือวางเรียงกระจูดให้กระจายไปบนพื้นดิน ตากแดดเพียง 2-3 วัน รีดด้วยลูกกลิ้งเพื่อรีดกระจูดให้แบน ให้ความหนาของกระจูดมีเท่ากัน ใช้เวลาประมาณ 10-15 นาที” (ผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมคนหนึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563)

2) วิธีการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม ผลการศึกษาพบว่า เป็นงานหัตถกรรมที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น เป็นการจักสานที่ได้จากการนำกระจูดมาจักสานเป็นเสื่อกระจูดในลวดลายดั้งเดิม มีสามลวดลาย ได้แก่ ลายซัด ลายสอง และลายสาม ซึ่งวิธีการ คือ การยกเส้นตอกยืน 1 เส้น ช่ม 1 เส้น แล้วสอดเส้นตอกนอนตลอดแนวตามความกว้างของผืนเสื่อ เมื่อเริ่มแถว 2 เส้นที่ยกให้เปลี่ยนเป็นช่ม เส้นที่ช่มให้เปลี่ยนเป็นเส้นยก และใส่เส้นนอน หรือเส้นสานเหมือนแถวแรก สานให้แต่ละตอกแน่นเท่ากันตลอด ตกแต่งย้อมสีเคลือบเพื่อเพิ่มความแข็งแรงแบบสร้างสรรค์ เพื่อประโยชน์การใช้สอยในชีวิตประจำวัน ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมคนหนึ่ง ดังนี้ “การสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมที่ใช้สานมาตั้งแต่โบราณ และเป็นลายที่สานง่าย เช่น การสานต้องตั้งต้นจากปลายสานตอกด้านหนึ่งไปจนสุดปลายตอกอีกด้านหนึ่ง ได้แก่ การสานให้ยกเส้นตอกยืน 1 เส้น ช่ม 1 เส้น จากนั้นสอดเส้นตอกนอนตลอดแนวตามความกว้างของผืนเสื่อ เมื่อเริ่มแถว 2 เส้นที่ยกให้เปลี่ยนเป็นช่มแทน เส้นที่ช่มให้เปลี่ยนเป็นเส้นยก และใส่เส้นนอน หรือเส้นสานเหมือนแถวแรก สานให้แต่ละตอกแน่นเท่ากันทั้งหมด” (ผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมคนหนึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563)

3) การตกแต่งและเก็บรักษาเสื่อกระจูด ผลการศึกษาพบว่า เมื่อสานเสื่อกระจูดเสร็จแล้วจะต้องมีการตกแต่ง เช่น ต้องมีการเก็บริม เพื่อป้องกันไม่ให้เส้นตอกกระจูดหลุดได้ง่าย บางครั้งก็มีการนำมาทาวานิช หรือเคลือบแล็คเกอร์ เพื่อป้องกันแมลง และรักษาผลิตภัณฑ์ให้มีอายุการใช้งานยาวนานขึ้น และเก็บรักษาเสื่อกระจูด ควรเก็บในที่แห้ง ไม่ควรเก็บในที่ชื้นและเปียก

เพราะจะทำให้เกิดเชื้อรา ทำให้ใช้งานไม่ได้นาน ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมคนหนึ่ง ดังนี้
“เมื่อสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมเสร็จแล้วจะนำมาเก็บริม และตัดหวด จากนั้นลงน้ำยาเคลือบเงาเพื่อเพิ่มความคงทน แล้วควรเก็บเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมในที่ที่แห้ง ไม่ควรเก็บในที่เปียกชื้น ควรนำมาตากแดดให้แห้งสนิทก็ใช้งานได้ ไม่ควรเก็บในที่เปียกชื้นจะทำให้เกิดเชื้อรา” (ผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมคนหนึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563)

จากผลการศึกษาวิธีการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม กรณีศึกษา: กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูด บ้านควนป้อม หมู่ที่ 1 ตำบลเคร็ง อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังภาพที่ 1-8

ภาพที่ 1 เตรียมกระจูด

ภาพที่ 2 นำกระจูดไปคลุกโคลน

ภาพที่ 3 ตากกระจูด

ภาพที่ 4 ริดกระจูด
ด้วยลูกกลิ้ง

ภาพที่ 5 จักสานเสื่อกระจูด
ลายดั้งเดิม (ลายซัด)

ภาพที่ 6 จักสานเสื่อกระจูด
ลายดั้งเดิม (ลายสอง)

ภาพที่ 7 จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม
ลาย)สาม(

ภาพที่ 8 การเก็บริมเพื่อป้องกันไม่ให้
เส้นตอกกระจูดหลุดได้ง่าย

2. สภาพปัญหาเกี่ยวกับการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม กรณีศึกษา: กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนป้อม หมู่ที่ 1 ตำบลเค็ง อำเภอลำพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช

1) ปัญหาด้านเส้นใยของกระจูด ผลการศึกษาพบว่า หากเส้นใยของกระจูดไม่ดี หรือไม่แข็งแรงก็จะทำให้ไม่สามารถจักสานเป็นเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมได้ เพราะเส้นใยกระจูดมีคุณสมบัติที่เปราะหักได้ง่าย หากนำไปใช้ฟุ้งงอที่ไม่ถูกวิธี หรือไม่ทำตามวิธีขั้นตอนที่ถูกต้องจะส่งผลให้ไม่มีความเหนียวและไม่คงทน ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร และปราชญ์ชาวบ้าน ดังนี้

“จำเป็นต้องเลือกต้นกระจูดที่มีเส้นใยแข็งแรง เพราะกระจูดเป็นพืชเส้นใยที่แข็งแรงเพื่อนำมาแปรรูปต้องทำให้แห้ง หากไม่แห้งจะทำให้การจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมไม่ได้ คุณภาพไม่คงที่ ไม่ทนความร้อน ดูดความชื้น ไม่ทนต่อสารเคมี และมีปัญหาเรื่องเชื้อราได้” (ผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมคนหนึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563)

“กระจูดเป็นพืชที่มีเส้นใย แต่หากนำมาใช้แบบไม่ถูกวิธีจะทำให้เสียหายใช้การไม่ได้” (นักส่งเสริมการเกษตรคนหนึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563)

“กระจูดที่ไม่แข็งแรง หรือมีเส้นใยไม่แข็งแรง จะทำให้เกิดปัญหาตอนจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม” (ปราชญ์ชาวบ้านคนหนึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563)

2) ปัญหาด้านโรครา ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุส่วนใหญ่มาจากการโดนน้ำ และความชื้นทำให้เกิดคราบสกปรกเป็นจุดต่าง ดูไม่สวยงาม และมีตำหนิ ทำให้จำหน่ายไม่ได้ส่งผลให้รายได้ลดลง ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมปราชญ์ชาวบ้านคนหนึ่ง และตัวแทนจำหน่าย ดังนี้

“โดนน้ำและความชื้นทำให้มีปัญหารโรค รา มีลักษณะเป็นตำหนิ และไม่สวยงาม ทำให้เสื่อลวดลายดั้งเดิมขายไม่ได้ เสียเวลาในการทำ” (ผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมคนหนึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563)

“เสื่อกระจูดลายดั้งเดิมเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน แต่เกิดเชื้อราได้ง่าย เมื่ออยู่ในสภาวะอากาศชื้น” (ปราชญ์ชาวบ้านคนหนึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563)

“บางครั้งเสื่อลวดลายดั้งเดิมมีรา ทำให้ขายไม่ได้ เพราะลูกค้ามองว่าสกปรก และเป็นจุดเป็นต่าง” (ตัวแทนจำหน่าย, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563)

3) ปัญหาด้านวัตถุดิบในการทำเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม ผลการศึกษาพบว่า ไม่ว่าจะป็นน้ำท่วม หรือภัยแล้ง โดยเฉพาะไฟไหม้ป่าพรุได้รับผลกระทบมากที่สุด เนื่องจากพื้นที่ไฟไหม้ส่วนหนึ่งเป็นแปลงกระจูดที่นำมาทำเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม เพราะกระจูดถือเป็นวัตถุดิบที่สำคัญเริ่มขาดแคลน ทำให้ได้รับความเดือดร้อนแก่ประชาชนในพื้นที่ที่อาศัยทำมาหาเลี้ยงชีพจากป่าพรุ เนื่องจากความเสียหายของกระจูด ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม นายกองค้การบริหารส่วนตำบลคนหนึ่ง และก้านัน ดังนี้

“เกิดไฟไหม้ในป่าพรุบ่อยครั้ง ทำให้กระจูดในป่าพรุเสียหาย ส่งผลให้ขาดแคลนวัตถุดิบมาทำเสื่อกระจูด” (ผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมคนหนึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563)

“เมื่อเกิดไฟไหม้ป่าพรุได้สร้างความเสียหายให้กับชาวบ้านเป็นอย่างมาก เพราะกระจูดมักจะขึ้นอยู่ตามป่าพรุ เมื่อป่าพรุโดนไฟไหม้ก็มักจะส่งผลให้ชาวบ้านขาดรายได้ ขาดวัตถุดิบในการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมเป็นอย่างมาก” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคนหนึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563) “ไฟไหม้พรุกระจูด กระจูดเสียหาย ทำให้ไม่มีกระจูดมาทำเสื่อ” (ก้านัน, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563)

4) ปัญหาด้านการผลิตการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม ผลการศึกษาพบว่า เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลในปัจจุบันค่อนข้างมาก เพราะจะมีการผลิตที่ไม่แน่นอน ชาวบ้านไม่ค่อยให้การสนใจกับเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมเหมือนเมื่อก่อน แต่กลับไปสนใจในการจักสานในลวดลายใหม่ ๆ มีสีสันทที่สวยงาม จนลืมนึกถึงปัญหาแบบดั้งเดิม จึงมีการผลิตลดน้อยลง ส่งผลให้ผลตอบแทนไม่คุ้มค่า ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม และนักพัฒนาชุมชน ดังนี้

“จำนวนการผลิตเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมไม่แน่นอน เพราะไม่ค่อยมีคนสนใจ เนื่องจากสีสันทไม่สวย และเป็นงานที่ต้องใช้ความอดทนในการทำ จึงทำให้ผู้ใจในภูมิปัญญาลักษณะนี้ลดน้อยลง” (ผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมคนหนึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563)

“งานจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการทำมาหากิน สร้างรายได้ แต่สิ่งเหล่านี้กำลังเลือนหายไป เด็ก ๆ รุ่นลูกหลานบางคนไม่รู้จักเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม ไม่รู้จักการจักสาน จึงทำให้การผลิตลดน้อยลง” (นักพัฒนาชุมชนคนหนึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563)

3. แนวทางแก้ปัญหาการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม กรณีศึกษา: กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนป้อม หมู่ที่ 1 ตำบล

เครื่อง อำเภอลำลูกเกด จังหวัดนครศรีธรรมราช

1) แนวทางแก้ปัญหาด้านเส้นใย ผลการศึกษาพบว่า มีวิธีที่ทำให้มีเส้นใยที่เหนียวและทนต่อการจักสาน คือ การนำกระจูดมาผึ่งแดดให้แห้ง แล้วนำกระจูดไปคลุกโคลน เพื่อเพิ่มความเหนียวให้กับเส้นใย เพราะโคลนจะช่วยให้กระจูดเหนียว และไม่แห้งกรอบ ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม และนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร ดังนี้ “นำกระจูดไปคลุกโคลน เพื่อเพิ่มความเหนียวให้กับเส้นใยโคลนจะช่วยให้กระจูดเหนียว และไม่กรอบเพื่อที่จะได้สานลายดั้งเดิมให้มีสวยงามตามรูปแบบที่ต้องการ และจะช่วยให้เสื่อกระจูดลายดั้งเดิมมีความคงทนต่อการใช้งาน” (ผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมคนหนึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563)

“ควรนำกระจูดไปคลุกกับดินโคลน เพื่อให้มีความเหนียวให้กับเส้นใย แล้วนำไปตากแดดให้แห้งจะทำให้การจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมได้ง่ายขึ้น เพราะเป็นวิธีในการแก้ปัญหาด้านเส้นใยวิธีหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาลง” (นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรคนหนึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563)

2) แนวทางแก้ปัญหาด้านโรครา ผลการศึกษาพบว่า การจัดการโรคราที่เกิดขึ้นที่กระจูด หรือเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม คือ การนำออกมาตากแดดอยู่เป็นประจำ เก็บรักษาไม่ให้โดนน้ำและความชื้นเพื่อไม่ให้เกิดโรคราขึ้นได้ ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม ดังนี้ “ควรจะทำการเก็บรักษาอย่างดี หลีกเลี่ยงการเปียกน้ำหรือโดนความชื้น จะทำให้ไม่เกิดโรคราขึ้น เสื่อกระจูดก็จะไม่มีตำหนิ” (ผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมคนหนึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563)

3) แนวทางแก้ปัญหาด้านวัตถุดิบในการทำเสื่อกระจูด ผลการศึกษาพบว่า แก้ปัญหาไฟไหม้ป่าพรุและการเตรียมความพร้อมเพื่อดับไฟไหม้ป่าก่อนจะเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ป่า จึงต้องเตรียมการ 3 แนวทาง คือ เตรียมคน/องค์กรดับไฟไหม้ป่า เตรียมความพร้อมของพนักงานดับไฟไหม้ป่า และเตรียมเครื่องมือ เพื่อให้มีวัตถุดิบสำคัญ เช่น กระจูด เพื่อใช้ในการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม และกำนัน ดังนี้ “การแก้ปัญหาด้านไฟไหม้ป่าพรุ คือ ทำการป้องกันไฟไหม้ป่าพรุณรงค์ให้ชาวบ้านเกิดความร่วมมือกันอนุรักษ์ป่าพรุเพื่อที่จะช่วยให้ชาวบ้านในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากป่าพรุในการดำรงชีวิต” (ผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมคนหนึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563) “หากมีไฟไหม้ป่าพรุ ควรเตรียมกำลังคน และเตรียมความพร้อมของอุปกรณ์ให้ครบถ้วน และณรงค์ให้ชาวบ้านอนุรักษ์ป่าพรุควนเค็ญ ลดการทำลายป่าพรุเผาป่าพรุ เพื่อให้มีต้นกระจูดที่เจริญเติบโตได้เต็มที่ ทำให้มีวัตถุดิบเพียงพอในการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม และสร้างรายได้เพิ่มขึ้นตามไปด้วย” (กำนันคนหนึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563)

4) แนวทางแก้ปัญหาด้านการผลิตเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม ผลการศึกษาพบว่า ต้องมุ่งเน้นการผลิตที่ตัวบุคคลและชุมชน ให้มีการพึ่งพากันและกันในการประกอบอาชีพให้มีรายได้ การวางแผนและการจัดการที่ดีภายใต้ภูมิปัญญาให้ความสามารถในการแข่งขันทางการค้าขายได้ เช่น งานโอท็อป และงานแสดงสินค้า ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม และนักพัฒนาชุมชน ดังนี้ “การเรียนรู้ปัญหาก่อนที่จะเกิดขึ้นจริง โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นทางออกที่สำคัญที่จะช่วยให้ทำการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมอยู่ได้” (ผู้ที่จักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมคนหนึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563)

“ต้องส่งเสริมการผลิตเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมในด้านการจำหน่ายที่หลากหลายช่องทาง เช่น งานโอท็อป และงานแสดงสินค้า จะทำให้เพิ่มรายได้ให้ได้ดีอีกด้วย” (นักพัฒนาชุมชนคนหนึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2563)

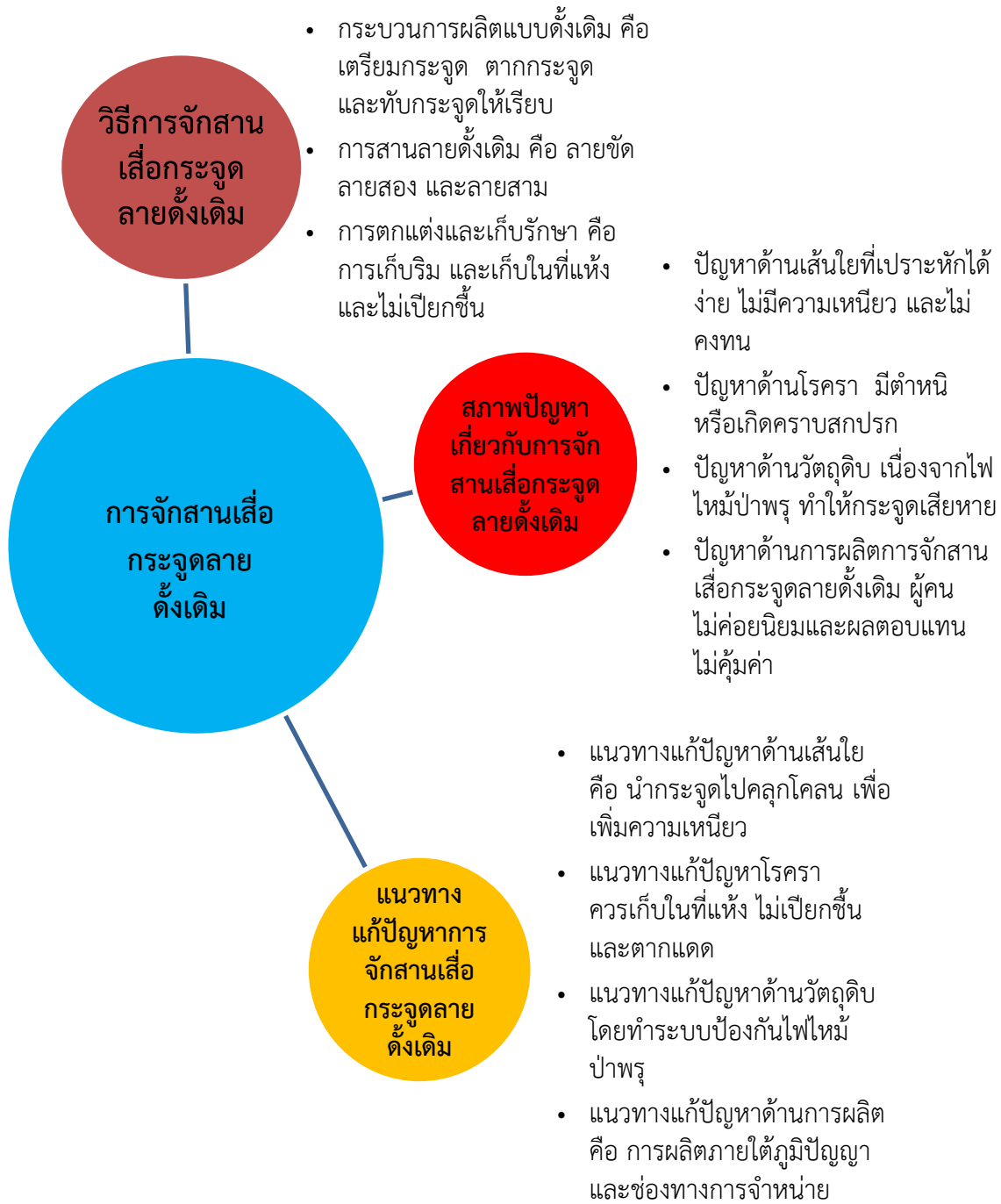
สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม กรณีศึกษา: กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนป้อม หมู่ที่ 1 ตำบลเครื่อง อำเภอลำลูกเกด จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนี้ 1) วิธีการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม กรณีศึกษา: กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนป้อม หมู่ที่ 1 ตำบลเครื่อง อำเภอลำลูกเกด จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า (1) กระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม มีการเตรียมกระจูด เลือกต้นกระจูดที่ไม่แก่จัด ไม่อ่อนเกินไป เลือกลำต้นที่ยาวเพราะนำไปจักสานได้ปริมาณมากกว่า จากนั้นตากกระจูดโดยมัดกระจูดตามขนาดแล้วนำไปคลุกกับดินโคลนเพื่อทำให้กระจูดมีสีขาวนวล และรีดกระจูด โดยนำกระจูดที่ตากแห้งแล้วใช้ลูกกลิ้งทับกระจูดจนเรียบ (2) การสานลายดั้งเดิม มีวิธีการสาน 3 ลาย คือ ลายขัด ลายสอง และลายสาม เป็นลายที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษที่ใช้งานได้ทนทานมากกว่าลายอื่น ๆ (3) การตกแต่งและเก็บรักษา โดยการเก็บริมหรือพับริมเพื่อให้สามารถใช้งานได้คงทน สวยงาม และควรเก็บในที่แห้ง และไม่เปียกชื้น จากวิธีการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิม กรณีศึกษา: กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนป้อม หมู่ที่ 1 ตำบลเครื่อง อำเภอลำลูกเกด จังหวัดนครศรีธรรมราช มีกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม ตั้งแต่การเตรียมกระจูด เพื่อใช้สานตากกระจูด และพับกระจูดให้เรียบ และการสานลายดั้งเดิม ได้แก่ ลายขัด ลายสอง และลายสาม จากนั้นจึงมีการตกแต่งและเก็บรักษาโดยการเก็บริม เก็บในที่แห้ง และไม่เปียกชื้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรม (2525) และเรวัต สุขสีลาญจน์ (2554) ที่สรุปว่า มีกระบวนการผลิตแบบ

ดั้งเดิม คือ การตัด และคัตขนาด จากนั้นนำกระจุตไปตาก ใช้วิธีตั้งมัดกระจุตในแนวตั้ง ใช้เวลา 2-3 วัน แล้วนำไปรีดให้แบนเรียบ แล้วจึงนำไปจักสานเสื่อกระจุตลายดั้งเดิม มีวิธีการสานทั้ง 3 ลาย ได้แก่ ลายขัด ลายสอง ลายสาม เป็นลายที่สืบทอดกันมา จากนั้นจึงตกแต่ง หรือเรียกว่าการตัดหนวด และเก็บรักษาเสื่อกระจุต หรือม้วนเก็บไว้ในที่อากาศถ่ายเทสะดวก ไม่ควรให้โดนความชื้น โดนฝน หรือโดนน้ำค้างเพื่อไม่ให้เสื่อกระจุตลายดั้งเดิมได้รับความเสียหาย หรือเกิดการชำรุด 2) สภาพปัญหาเกี่ยวกับการจักสานเสื่อกระจุตลายดั้งเดิม กรณีศึกษา: กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านควนป้อม หมู่ที่ 1 ตำบลเค็ง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า (1) ปัญหาด้านเส้นใย หากเส้นใยของกระจุตไม่แข็งแรงจะทำให้ไม่สามารถจักสานได้ เพราะเส้นใยกระจุตมีคุณสมบัติที่เปราะหักได้ง่าย ไม่มีความเหนียว และไม่คงทน (2) ปัญหาด้านโรครา เพราะความชื้นทำให้เกิดเชื้อราได้ เสื่อมีตำหนิหรือเกิดคราบสกปรกจากรอยเปื้อน (3) ปัญหาด้านวัตถุดิบในการทำเสื่อกระจุตลายดั้งเดิม เนื่องจากไฟไหม้ป่าพรุ ทำให้กระจุตเสียหาย และเริ่มขาดแคลน เกิดความเดือดร้อนให้แก่ชาวบ้านในพื้นที่อาศัยทำมาหาเลี้ยงชีพจากป่าพรุ (4) ปัญหาด้านการผลิตการจักสานเสื่อกระจุตลายดั้งเดิม เพราะผู้คนไม่ค่อยนิยม และผลิตแล้วได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มค่า จากสภาพปัญหาเกี่ยวกับการจักสานเสื่อกระจุตลายดั้งเดิม กรณีศึกษา: กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านควนป้อม หมู่ที่ 1 ตำบลเค็ง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา มีปัญหาด้านเส้นใยที่เปราะหักได้ง่าย ไม่มีความเหนียวและไม่คงทน มีปัญหาด้านโรครา มีตำหนิ หรือเกิดคราบสกปรก มีปัญหาด้านวัตถุดิบ เนื่องจากไฟไหม้ป่าพรุ ทำให้กระจุตเสียหาย มีปัญหาด้านการผลิตการจักสานเสื่อกระจุตลายดั้งเดิม ผู้คนไม่ค่อยนิยมและผลตอบแทนไม่คุ้มค่า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของแก้วทอง สอนสังข์ (2546 : 12), วุฒิพงษ์ โรจน์เชษชมศรี (2551 : 98), นพจักร หนูน้อย และเดชรัต สุขกานิต (2562) และวิทยากร เชียงกุล (2547 : 26) สรุปได้ว่า มีสภาพปัญหาเกี่ยวกับการจักสานเสื่อกระจุตลายดั้งเดิมมีปัญหาด้านเส้นใย เพราะหากไม่นำกระจุตไปคลุกโคลนจะทำให้แห้งกรอบ และเมื่อนำไปรีดจะทำให้กระจุตแตก ไม่สามารถจักสานให้เป็นเสื่อกระจุตลายดั้งเดิมได้ ในขณะที่หากโดนโดนน้ำ หรือความชื้นจะทำให้มีเชื้อราขึ้นเป็นจุดหรือเป็นดวงบนเสื่อกระจุตจึงทำให้ผลิตภัณฑ์จำหน่ายไม่ได้ และมีปัญหาด้านวัตถุดิบ หรือกระจุตที่นำมาจักสานเสื่อกระจุตลายดั้งเดิมถูกไฟป่าไหม้จนเกิดความเสียหาย ซึ่งส่งผลต่อวัตถุดิบหลักอย่างกระจุตที่จะนำมาจักสานเสื่อกระจุตลายดั้งเดิมได้ อีกทั้งยังมีปัญหาด้านการผลิตเสื่อกระจุตลายดั้งเดิม เพราะไม่มีความรู้ด้านช่องทางในการจัดจำหน่ายสินค้า และปัจจุบันผู้คนนิยมซื้อเสื่อกระจุตที่มีลวดลายทันสมัยมากกว่า ประกอบกับไม่มีผู้สืบทอด หรือผู้ที่ทำการจักสานเสื่อกระจุตลายดั้งเดิมที่ลดน้อยลงด้วยและ 3) แนวทางส่งเสริมการจักสานเสื่อกระจุตลายดั้งเดิม กรณีศึกษา: กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านควนป้อม หมู่ที่ 1 ตำบลเค็ง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า (1) แนวทางแก้ปัญหาเส้นใย คือ นำกระจุตไปคลุกโคลน เพื่อเพิ่มความเหนียวให้กับเส้นใยโคลนจะช่วยให้กระจุตเหนียว ไม่กรอบ และมีความคงทนต่อการใช้งาน (2) แนวทางแก้ปัญหาโรครา ควรเก็บเสื่อกระจุตในที่แห้ง ไม่ควรเก็บในที่เปียกชื้น และล้างทำความสะอาดแล้วนำมาตากแดดให้แห้งสนิท (3) แนวทางแก้ปัญหาวัตถุดิบในการทำเสื่อกระจุต เพราะกระจุตมีความสำคัญ จึงต้องทำระบบป้องกันไฟไหม้ป่าพรุ 3 แนวทาง คือ เตรียมคน เตรียมความพร้อมของพนักงานดับไฟไหม้ป่า และเตรียมเครื่องมือดับไฟไหม้ป่าทุกชนิด (4) แนวทางแก้ปัญหาการผลิตเสื่อกระจุตลายดั้งเดิม คือ การมุ่งเน้นการผลิตให้ตัวบุคคล และชุมชน ให้มีการพึ่งพากันและกันในการประกอบอาชีพให้มีรายได้ภายใต้ภูมิปัญญา เช่น งานโอท็อป งานแสดงสินค้า และเรียนรู้ถึงปัญหาาร่วมกันจากแนวทางส่งเสริมการจักสานเสื่อกระจุตลายดั้งเดิม กรณีศึกษา: กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจุตบ้านควนป้อม หมู่ที่ 1 ตำบลเค็ง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา มีแนวทางแก้ปัญหาเส้นใย โดยนำกระจุตไปคลุกโคลน เพื่อเพิ่มความเหนียว การแก้ปัญหาโรคราโดยการเก็บในที่แห้ง ไม่เปียกชื้น และตากแดด ในขณะที่การแก้ปัญหาด้านวัตถุดิบ เน้นทำระบบป้องกันไฟไหม้ป่าพรุและดูแลพื้นที่ป่าพรุร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาวัตถุดิบ และมุ่งเน้นการผลิตภายใต้ภูมิปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสุรัชย์ มัจฉาชีพ (2538 : 77), (2552), ชลลดา แสงมณีศิริสาธิตกิจ, นิรัช สุดสังข์ (2548 : 7), เรวัต สุขสิกาญจน์ (2554) และแก้วมณี อุทิมย์, สายฝน อุไร, อุดมพงษ์ เกศศรีพงษ์ศา (2562) สรุปได้ว่า มีแนวทางแก้ปัญหาเส้นใยกระจุต โดยนำกระจุตที่ตัดมาไปชุบโคลนสีขาวจากท้องถิ่นจะช่วยทำให้กระจุตเหนียว และไม่กรอบเพื่อเพิ่มความเหนียวให้กับเส้นใย และเมื่อสานเป็นเสื่อแล้วไม่ควรเก็บในที่ชื้นและเปียกชื้น เพราะจะทำให้เกิดเชื้อรา แต่หากหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็ควรนำมาทำความสะอาดและตากแดดให้แห้งสนิทที่จะสามารถใช้งานได้เหมือนเดิม ส่วนแนวทางแก้ปัญหาวัตถุดิบในการทำเสื่อกระจุตลายดั้งเดิม อาจจะมีการทำระบบป้องกันไฟไหม้ป่าพรุ การไม่เผาทำลายป่าพรุ และร่วมกันดูแลป่าพรุ ซึ่งเป็นแหล่งวัตถุดิบสำคัญ คือ กระจุต อีกทั้งต้องเพิ่มช่องทางในการจำหน่าย หรือกลุ่มมีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัล โดยใช้ช่องทางแห่งยุคสมัย 4.0 เช่น ไลน์ เฟสบุ๊ค เพื่อกระตุ้นการรับรู้และการเข้าถึงของผู้บริโภคให้มากขึ้นได้ เพื่อให้ความสำคัญกับลวดลายดั้งเดิมที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาของชุมชน พร้อมทั้งสืบสานหัตถกรรมท้องถิ่นคงอยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนไทยต่อไป

ดังนั้นจากการศึกษาการจักสานเสื่อกระจุตลายดั้งเดิม ได้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการศึกษา ได้แก่ วิธีการจักสานเสื่อกระจุตลายดั้งเดิม สภาพปัญหาเกี่ยวกับการจักสานเสื่อกระจุตลายดั้งเดิม และมีแนวทางแก้ปัญหาการจักสานเสื่อกระจุตลายดั้งเดิมสามารถสรุปองค์ความรู้ได้ ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 9 สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมกรณีศึกษา: กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนป้อม หมู่ที่ 1 ตำบลเค็งอำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ควรมีการส่งเสริมให้มีถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานเสื่อกระจูดผ่านสื่อต่าง ๆ และควรเพิ่มช่องทางการจำหน่ายเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมผ่านเทคโนโลยีในปัจจุบันเพื่อเพิ่มรายได้

1.2 สมาชิกกลุ่ม และผู้นำชุมชนสามารถใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการบริหารชุมชนให้มีประสิทธิภาพเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนกลุ่มเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมเพื่อที่จะอนุรักษ์ สืบสานและภูมิปัญญา

ของชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการจักสานเสื่อกระจูดในหลาย ๆ พื้นที่เพื่อนำผลจากการศึกษามาเปรียบเทียบกับการศึกษาใน
ครั้งนี้

2.2 การทำวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษาในชุมชนอื่น ๆ หรือพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อให้ทราบถึงปัญหา และ
แนวทางในการจักสานเสื่อกระจูดลายดั้งเดิมที่แตกต่างกันออกไป

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรม. (2562). **จักสานกระจูด**.

เข้าถึงได้จาก: <http://library.dip.go.th/multim1/ebook/IH%20%E0%B8%81%E0%B8%AA%E0%B8%AD14%20%E0%B8%884.pdf>. (วันที่ค้นข้อมูล 9 มิถุนายน 2562).

แก้วทะนง สอนสังข์. (2546). **การศึกษางานศิลปหัตถกรรมกระจูดในจังหวัดนราธิวาส พัทลุง และสุราษฎร์ธานี**. วิทยานิพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาศิลปศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

แก้วมณี อุทริรัมย์, สายฝน อุไร, อุดมพงศ์ เกศศรีพงษ์ศา. (2562). รูปแบบช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าของกลุ่มจักสานผลิตภัณฑ์
จากเส้นพลาสติก บ้านชุมชน ตำบลน้ำใส อำเภोजุดจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
บุรีรัมย์ สาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์, 11(2), 19-34.

จิราพร มะโนวัง, ชญานิน วังตาล และอภิเดช นิคม. (2561). การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุ
เพื่อรองรับการท่องเที่ยว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย. *Area Based Development Research Journal*,
10(4), 280-292.

จวีร์รัตน์ บัวแก้ว และสมบุญ ณะสุข. (2540). **หัตถกรรมพื้นบ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีผลิตภัณฑ์กระจูด**. ปัตตานี :
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

ชลลดา แสงมณี ศิริสาธิตกิจ. (2550). **โครงการปัญหาในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าพรุช่วงก่อนและหลังการ
เกิดโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง**. รายงานการวิจัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

นพจักร หนูน้อย และเดชรัต สุขกำเนิด. (2562). การพัฒนาตัวชี้วัดความยั่งยืนสำหรับการจัดการป่าพรุควนเครัง
จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย*, 11(1), 84-95.

นิรัช สุดสังข์. (2548). **การวิจัยการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

เรวัต สุขสิกาญจน์. (2554). ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดในจังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น*,
3(2), 69-92.

วิทยากร เชียงกุล. (2547). **พัฒนาการแบบยั่งยืนกับการแก้ปัญหาคนจน**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง
จำกัด (มหาชน).

วิบูลย์ ลีสุวรรณ. (2532). **เครื่องจักสานในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

วุฒิพงษ์ โรจน์เชษมศรี. (2551). **การพัฒนางานหัตถกรรมร่วมสมัยจากพืชวงศ์หญ้า**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปะประยุกต์
ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ. (2563). **งานศิลปหัตถกรรมจักสานกระจูด**. เข้าถึงได้จาก:

https://www.sacict.or.th/uploads/items/attachments/b555da9b21a5a45577bb2bfb58bcfea0/_783b24b5d043b02fe6bb8dd757088238.pdf (วันที่ค้นข้อมูล 1 มีนาคม 2563).

สุรัชย์ มัจฉาชีพ. (2538). **วิชาชีพในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา.